

Nanič — hodnica

Jana
Juráňová

ASPEKT

ASPEKT

knižná edícia

Jana Juráňová (1957) je prozaička, dramatička, prekladateľka. Od svojho knižného debutu v roku 1993, zbierky próz *Zverinec* (Archa), vydala už ďalších sedem kníh próz a románov: *Siete* (1996); *Utrpenie starého kocúra* (2000, 2012; 2005 v maďarčine); román *Orodovnice* (2007, 2008), za ktorý dostala Cenu Bibliotéky (2016 v macedónčine); parabioGRAFICKÝ román *Žila som s Hviezdoslavom* (2008; 2014 v angličtine a macedónčine, 2019 vo francúzštine); knihu poviedok *Lásky nebeské* (2010; 2013 v maďarčine); novelu *Nevybavená záležitosť* (2013; 2016 v maďarčine a nemčine), *Cudzie príbehy* (2016). Štyri z nich porota vybrala do finále ceny Anasoft litera. Knižný rozhovor s Agnešou Kalinovou *Mojich 7 životov* dostal Cenu Egona Erwina Kisch (2016 v češtine a nemčine, 2017 v maďarčine). Je autorkou viacerých divadelných hier, výber vyšiel v Divadelnom ústave roku 2014. Donedávna sa hrali *Misky strieborné, nádoby výborné* (Štúdio 12, Bratislava), v repertoári divadiel sú jej hry *Reality snov* (Bábkové divadlo na Rázcestí, Banská Bystrica), *Ilona, žena Hviezdoslavova* – dramatizácia románu *Žila som s Hviezdoslavom* (Bábkové divadlo na Rázcestí, Banská Bystrica) i hra o fašistickej minulosti Mila Urbana *Tichý bič* (Modrý salón SND), za ktorú jej Literárny fond udelil Cenu za pôvodnú slovenskú literárnu tvorbu. Napísala viacero kníh pre deti: *Iba baba*, *Babeta ide do sveta*, *Bublíny*, *Ježibaba z Novej Baby*. Prekladá beletriu (Diana Athill, Margaret Atwood, Jeannette Winterson, Virginia Woolf a ďalšie) i odbornú literatúru (Judith Butler, bell hooks, Judith L. Herman). Za preklad knihy Dragana Klaića *Ako reštartovať divadlo* dostala v roku 2015 Cenu Mateja Bela. V roku 2019 jej prezident SR udelil Rad Ľudovíta Štúra I. triedy za mimoriadne zásluhy o rozvoj demokracie, o ochranu ľudských práv a slobôd a o rozvoj literárnej činnosti.

Vyšlo roku 2020 v Knižnej edícii ASPEKT.
www.aspekt.sk

Napísanie knihy vo forme štipendia
a jej vydanie podporil z verejných zdrojov
Fond na podporu umenia.

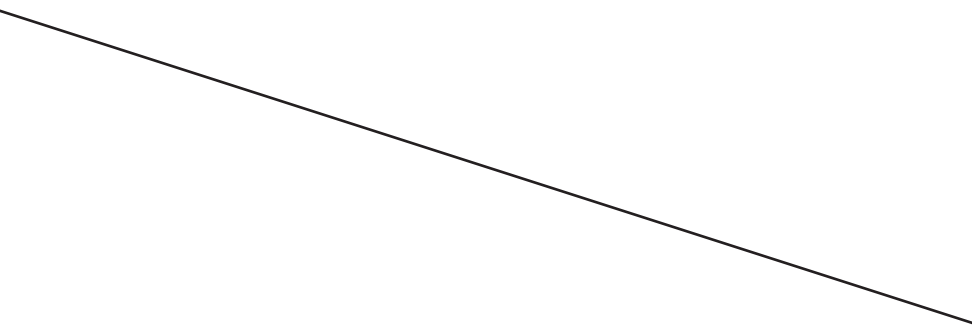
u. fond
na podporu
umenia

copyright © Jana Juráňová 2020
redakcia: ASPEKT, Zuzana Ferusová
design a ilustrácie © Mária Rojko
fotografia autorky © Peter Singer
fotografia na obálke © Adobe Stock
produkcia: pressitech, s. r. o., Bratislava
prvé vydanie

ISBN 978-80-8151-092-2
EAN 9788081510922

Kiežby som sa stratila, aby sa veci,
ktoré vidím, stali dokonale krásnymi vďaka tomu,
že už nebudú vecami, ktoré vidím ja.

SIMONE WEIL

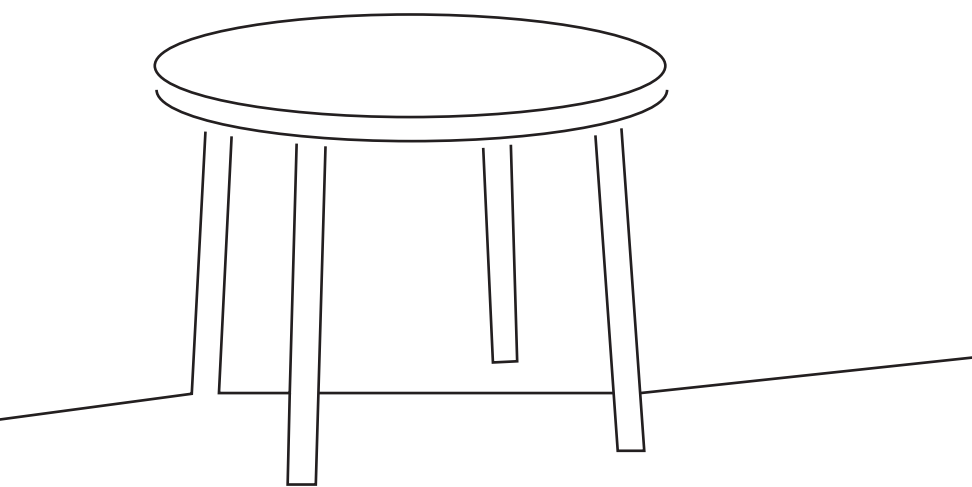

Nanič — hodnica

Jana
Juráňová

ASPEKT

I

Ľudmila

Sedí pri kávozare. Opuchnuté nohy jej pretekajú cez jednoduché ľahké čierne mokašiny so zošliapanými podpätkami, tmavofialové legíny siahajú do pol lýtok, nad nylonovými ponožkami vytrča kúsok holej vysušenej pokožky so vzorom pokrútenej krčovej žily v tvare mŕtvej dáždovky. Ľahká chrómová stolička pri stolíku z rovnakého materiálu vo vstupnej hale do polikliniky je nepohodlná, tvrdá, ale má opierky na ruky, takže Ľudmila sa pri vstávaní má o čo prichytiť. Štvorkolieskový vozík, oporný rám s malou sedačkou a košíkom plným igelitiek, je zaparkovaný pri stene. Ak by sa ho pri vstávaní zo stoličky chcela chytiť, mohol by sa pošmyknúť, zabrzdzenie už veľmi nefunguje. Mariena tomu hovorila chodúľka a chcela jej kúpiť novú, ale nestihla. Starostlivá Mariena, dávala si priveľa úloh. A teraz sa Ľudmila musí o seba postarať sama. Celý majetok má v igelitkách zavesených na vozíku a cezeň prehodený kabát. V tomto ročnom období by sa zišiel aj teplejší.

Na stolíku pred ňou ležia porozkladané reklamné letáky rôznych farmaceutických firiem. Bokom asi meter od stolíka stojí automat na teplé nápoje. Pred ňou veľký papierový pohár s kávou. Tvár má pokojnú a vyrovnanú, lebo ved' čo sa malo stať, už sa stalo, dávno i nedávno, a neodstane sa. A čo má prísť, to už je aj tak jedno. Okoloidúci by si o nej ľahko mohli pomyslieť, že práve absolvovala dôležité lekárske vyšetrenia a čaká, kým ju niekto z rodiny odvezie domov. Ľudia vo vstupnej hale chodia sem a tam, von a dnu, nikto sa nezdržuje viac, než je nutné. Ľudmila teraz trávi čas pri zadnom vchode, neďaleko spojovacej chodby nemocnice s poliklinikou. Spredu nechodíeva, tam je búdka

s informátorkou a tá má ostrý zrak, preto sa tej časti vyhýba. Iba občas sa odšuchce do bufetu alebo prejde okolo stojanov s porozvešiatvanými odevmi.

Nikto si ju nevšíma, hoci v nemocničnej poliklinike, trávi už niekoľko dní. Pomaly začína mať problém porátať, koľké je to dnešné ráno. V pondelok ju prepustili z nemocnice, ležala tam štyri dni. Odkedy sa o ňu Mariena nestará, Ludmilin život vypadol z rytmu a dni plynú v núdzovom režime. Aj ona sama by najradšej niekam vypadla, ale nemá kam. A tak sedí a pije kávu. Doteraz si ju nezapamätala ani tunajší personál. Zato z centrálného príjmu nemocnice musela odísť, lebo babu za okienkom príšerne znervózňovala svojimi igelitkami. Veď dobre, na príjme sa nevysedáva, tadiaľ sa len prechádza. V poliklinike je to iné, našťastie.

Za chrptom má veľký plagát s mrakodrapmi pospájanými do nepravdepodobného zhluku. Pohľad z vtáčej perspektívy na ulice akejsi metropoly, možno Šanghaj, možno Dubaj skombinovaný s kusom New Yorku alebo nejakého ďalšieho megamesta – mnohoprúdové ulice bez áut a ľudoprázdné chodníky. Mesto však nevyzerá ako po apokalypse, je čistučké, celistvé, ani známka zanedbania či nejakého rozpadu. Na rovných strechách štyroch mrakodrapov trónia šálky s kávou. Malá s espressom zaberá celú strechu domu, pohár s latté sa dvíha dovysoka, na ďalšej streche je väčšia šálka, v nej asi dvojité espresso, a potom najväčšia a najširšia, zrejme s kapučínom. Šálky sú biele, mrakodrapy jemne sivé, logo výrobcu kávy červené. Plagát vo vysokom rozlíšení má jasné farby a zvláštny jas, svetlo ako v najkrajší slnečný deň, no bez tieňa, preto je atmosféra trochu strašidelná. Všade mŕtvo, len za oknami čistých presklených budov možno tušiť šťastných, činorodých ľudí, skôr mladých a perspektívnych, ako sa predhávajú v úspešných povolaniach snov, oblečení do značkových odevov,

s nagélovanými vlasmi a dokonalými mejkapmi, vo vy-leštených topánkach na vysokých podpätkoch alebo mäkkých podrážkach a možno v tých najdrahších modeloch tenisiek. Pri vykonávaní svojich povolaní za dokonalými displejmi popíjajú rôzne druhy kávy.

Svet vnútri plagátu sa Ľudmily netýka. Chlipká si tú svoju žbrndičku z povoskovaného papierového pohára a usmieva sa. Pohľad zapichnutý do neurčita, nie však pri-daleko, lebo náprotivná stena je len pár metrov pred ňou. Jej pohľad sa zasekol na polceste k stene a potom sa ob-rátil znovu dovnútra. Tak je to najistejšie.

Steny v celej vstupnej hale sú natreté do výšky pleca priemerne vysokého dospelého človeka zelenou olejovou farbou. Umelé svetlo vytvára dojem zdanlivej čistoty. Ráno tu dlážku nikto neumýva, možno večer, keď už tadiaľto Ľudmila nechodí, ale aj tak sú tu teraz rozostavané malé dopravné značky veľkosti záhradného trpaslíka – žltá plas-tová strieška s ikonkou padajúcej postavičky, ktorá robí premet vo vzduchu.

Do polikliniky vchádza nahrbený muž s barlou, pri pohľade na striešku s piktogramom človečika v lufte sa prikrčí, ustrnie a až po hodnej chvíli sa odhodlá šuchta-vými krok-sun-krôčikmi posúvať ďalej v tempe zranené-ho slimáka. Vonku je mokro, nasnežilo hneď po Vianociach, ktoré boli celé na blate ako po väčšinu rokov v tomto meste. Obrázky dokonalých Vianoc sa z pohľadníc presunuli do reklám mobilných operátorov a odtiaľ do ľudských myslí, kde vytvárajú podhubie zúfalstva. Vari už nikdy, nikdy nik-to nezažije biele, krištáľovo chrupkavé, mrazíkom voňajú-ce, čistučké, krásne Vianoce? Ulice mesta sú ošumelé, stro-my holé, svietilka, ktorými je celé mesto ovešané od ok-tóbra, práve pred sviatkami prestávajú fungovať. Treba vypiť veľa punču a veľmi prižmurovať oči, aby atmosféra bola aspoň trochu vianočná. Čo keby sa ulice mesta pred

Vianocami poprašovali umelým snehom? Ale len tak trošku, aby nenastala kalamita. Keď sa môžu zasnežovať svahy na horách, prečo by nemohol byť umelý a bezpečný poprašok aj v meste pre radosť, náladu a na ozdobu?

Mokrú špina sa zachytáva na rohožiach a premiešaná s vlasmi, chlpmi a inými celoročnými zvyškami sa vláči na čerstvo umytú dlážku. Piktogram s padajúcim panáčikom je v celodennej platnosti. Ešteže je blízko lekárska pomoc.

Zboku pri dverách do detského pavilónu stojí obrovský Santa. Figurína z ľahkého plastu je navlečená do santaklausovského obleku s niekoľkými prvkami svätého Mikuláša. Čiapku má komicky vysokú, na tvári bradu a fúzy z vaty, na ľavej strane sa mu ten čudný porast trochu odlepuje. Červený odev je lemovaný bielou imitáciou kožušiny. Santa sa mierne kláti v prievane, podstavec, na ktorom stojí, je z jednej strany zaťažený kvetináčom s odumretou a nedefinovateľnou izbovou rastlinou. Santa sa týči do výšky a je trošku zaprášený, Vianoce sú už minuloročnou záležitosťou a on tu stojí možno aj od Sviatku všetkých svätých, ak nie dlhšie. Úsmev od ucha k uchu má vytrvalo pološialený, akoby stále lákal deti na akési obskúrne darčeky. Málokto si ho všíma, občas sa nejaký drobec od strachu rozplače, ale inak sa zdá, že si naňho zvykli už aj tí, čo ho vidia po prvý raz. Santa sa občas jemne zakolíše, podľa toho, ako silno sa otvorí dvere a aký prievan doňho vrazí. Z jeho výzoru by sa dalo usudzovať, že ani on nevynechal nedávnu oslavu Silvestra.

Do polikliniky vojde starší muž. Mierne naklonený čiaperne drobčí, má stuhnutú šiju aj driek. Namáhavo sa obzerá doprava i doľava, otáča sa takmer celým telom a robí malé smiešne úklony, akoby niekoho zdravil, hoci vo vstupnej hale okrem Ľudmily práve nikto nie je. Ukloní sa jej, ona ho neprítomne prehliada. Muž vyloví z vrecka mince, pristúpi ku kávovaru a potichu sa mu prihovára.

Pokyvkuje hlavou a obzerá si ponuku, potom postláča zo pár gombíkov a o chvíľu si spokojne vyberie kávu. Nesadne si k stolíku na prázdnu stoličku vedľa Ľudmily, ale na drevené sedačky opreté o stenu oproti. Vyzerajú, akoby ich sem doniesli zo starého zrušeného kina, aké sa likvidovali pred rokmi, keď sa filmy začali premietiť v multiplexoch veľkých shoppingových centier, sú ošúchané, a aj keď trochu rozhegané, držia. Muž chlipká kávu a uprene sa díva na plagát s mrakodrapmi a šálkami za Ľudmiliným chrbtom. Spokojne si pohmkáva a pokyvkuje hlavou. Pozoruje ľudí, prikyvuje, niečo si šepká, potom do seba náhle prevráti zvyšok kávy, rozhodá sa dopredu a dozadu, aby sa mu lepšie vstalo, opatrne sa narovná a s prázdny pohárikom v ruke rozhodným krokom prejde k smetnému košu. Chvíľu skúma, ako sa kôš otvára, napokon nadvihne veko a pohárik doň hodí. Pomädli si ruky, zvrtné sa na podpätku, pokloní sa Ľudmile a zamieri k východu.

Ona sa uprene díva pred seba a spokojne sa usmieva. Ruch v okolí ju nezaujima, šum krokov a hlasov ju ukolíše. Zadrieme, hlava jej spadne na hrud'. O chvíľu má stuhnutý krk, pomaličky, opatrne dvíha hlavu, pridržá si ju ľavou rukou, ktorá ju v ramene až tak nebolí. Otvorí oči a díva sa na protíahlú stenu nad radom sedadiel.

Odkedy je tu, občas sa jej sníva o mužovi. A o synovi. Vkrádajú sa jej do snov, akoby v tejto budove bol nejaký priepust, kadiaľ môžu vniknúť do jej vedomia. Niežeby ich vôbec nechcela vpustiť dnu, to nie. Ale pristihne sa, že jej nechýbali. Najmä muž. Na syna sa bojí myslieť, lebo nevie... nevie, kde je, nevie, či... bojí sa to vysloviť hoci len v duchu.

Poliklinika sa dopoludnia rýchlo zaplína. Ešte pred ôsmou odbery, potom vyšetrenia. Niekde sa čaká tak dlho, že ľudia postávajú ráno pred šiestou pred hlavným vchodom, kým ich vpustia. Potom sa nahrnú do čakárni a vstupná hala sa zasa vyprázdni. V každom prípade, keď sú už ľudia

vo vnútri, nie je problém stratiť sa medzi nimi. Ludmila môže posedávať na hociktorej stoličke pred hociktorou ambulanciou, dôležité je len, aby nesedela hneď pred dverami. Až poobede sa chodby a čakárne postupne vyprázdňujú. Málomotorá lekárka ordinuje dlhšie ako do tretej, niektoré ambulancie majú v týždni jeden deň vyhradené hodiny popoludní, ale najdlhšie do piatej, výnimočne o hodinku dlhšie.

Ludmila prejde cez vstupnú halu od zadného vchodu a presunie sa do bočnej chodby. Zdravotné sestry sa dôležito premávajú po chodbách a štrngajú kľúčmi alebo sa, naopak, skrúšene zakrádajú z bufetu. Čo sa deje za zatvorenými dverami ambulancií, vedia len tí vo vnútri. Občas sa rad pred niektorou čakárňou zasekne a nikto nevie, či tam niekoho vybavujú, alebo sa doktorka so sestrou zarožprávali, kávičkujú, jedia, prípadne zaspali. Obedné pauzy na dverách väčšinou vypísané nemajú, ale na obed chodia alebo im jedlo nosia. Vtedy sa rady pred dverami zväčšujú. Ale inak životospráva sestier a doktoriek zrejme za veľa nestojí. Určite sú tiež choré, niekedy sa im diagnózy dajú čítať priam z tváří, málomotorá svojím výzorom robí dobrú reklamu vlastnému povolaniu, ale musia sa tváriť zdravo. Sotvakedy majú čas odskočiť si na vyšetrenie.

Na prízemí sa už Ludmila orientuje celkom dobre, ale na ďalšie poschodia vôbec nechodí, lebo výťah je raz zaseknutý, inokedy preplnený, načo by sa v ňom prevážala s vozíkom? Mohla by sa potknúť alebo zaseknúť. Podľa toho, čo je napísané na informačnej tabuli za chrptom odhodlane vyzerajúcej informátorky, je aj tak jedno, či trávi čas na prízemí alebo o poschodie či dve vyššie. Tu dolu má automat na kávu, bufet, obchod s odevmi na vešiakoch a stoličkách. Keď sa tam asi dvakrát motala, predavačka hneď ostražito vstala zo stoličky a nervózne ju pozorovala, chodila za ňou a niekoľkokrát sa jej opýtala, čo si praje

a či jej môže nejako poradiť. Veď čo keby Ludmila niektorú handru len tak spakruky prehodila cez vozík? Nikto by nerozoznal, či ju tam mala odjakživa, alebo ju práve ukradla. Vyhyba sa aj informátorke. Vždy, keď sa pozrie tým smerom, bodne ju v oblasti brucha. Baba si ju zlostne, nenávisťne premeriava. Ludmila si ju nevšíma, ale radšej sa túla po chodbách, tam na ňu babizňa nedovídi. Nepotrebuje utekať na záchod zakaždým, keď sa na informátorku pozrie.

Keď ju z nízkoprahovej ubytovne priviezli do nemocnice, prijali ju na geriatrické oddelenie. Bolo to na Štefana. Nečudo, že jej na Štedrý večer prišlo zle. Niežeby Vianoce v Ludmilinej rodine boli vždy sviatky pokoja, mieru, blaženosti a najmä lásky, ale zažiť ich v ubytovni spolu s bezdomovkyňami bolo priveľa aj na ňu. Zvýšil sa jej tlak, dostala zápal priedušiek, to zavážilo najviac, veď mohla nakaziť aj ostatné. Mala aj bolesti kĺbov, ale to nikoho až tak nezaujímalo. Napokon dostala závrat a odpadla. Zosunula sa k zemi. Bola pri vedomí, ale nedávala to najavo, bolo jej veľmi zle. Zavolali sanitku, so zdravotníkmi vôbec nespolupracovala, bola rozhodnutá umrieť. Vedela, že ak jej dajú len tabletku na tlak a nechajú ju v azylovom dome, nemuseli ani chodiť.

Na geriatrickej jej bolo po dlhom čase zase dobre. Nebyť Vianoc, nedostala by sa tam. „Viete, babička,“ tak nejako ju oslovovali, „toto sa bežne nestáva, ale na sviatky nejakí ľudia, najmä dlhodobí chorí, čo majú vlastné rodiny, išli domov. Vzali si ich k štedrovečernému stolu.“ Nasadili jej infúzie, necelé štyri dni a celé tri noci pobudla na lôžku a jej zdravotný stav sa zlepšil. Klesol jej tlak aj teploty, priedušky sa po silných antibiotikách zázračne zlepšili a najmä sa poriadne vyspala. Keď sa jej takto polepšilo, nemali už dôvod držať ju v nemocnici dlhšie. Na izbe bola

s osobou od nej oveľa staršou, ktorá nerozprávala, len sem-tam zamlaskala. Ľudmila sa na ňu občas usmiala, ostalo to však bez odozvy. Návliečky boli čisté, aj keď na nich sem-tam chýbali gombíky. Strava bola trochu planá, ale teplá a nosili ju tri razy za deň. Všetko zjedla, aby nabrala silu, a to bola chyba. Taký život neexistuje, aby človek len tak ležal a nemusel na nič myslieť. Keď ju na štvrtý deň mali prepustiť, prosila lekára, aby ju tam nechali aspoň ešte cez víkend, čo by sa im stalo? Primár bol neoblomný. Všetky hodnoty sa jej zlepšili, má si dávať pozor, aby bola v teple, a nezabúdať na príjem tekutín aj v zime. Keď mu povedala, že nemá kam ísť, zamračil sa a odpovedal, že je mu to ľúto, ale iste má nejakú rodinu, veď nevyzerá ako bezdomovkyňa. Nevyzerá, ale je. V občianskom má uvedený trvalý pobyt. Ten už dávno neplatí. Vysvetlil jej, že po sviatkoch sa na geriatriciu vracajú dlhodobo chorí, ktorí boli u príbuzných, takže nebudú mať voľné lôžka. Ona nie je ležiaca pacientka. Potľapkal ju po ruke a povedal, že za ňou pošle sociálnu sestru. Tá prišla a dala jej ponuky, dve. Jedna bola akási ubytovňa na konci mesta a druhá presne ten azylový dom, z ktorého ušla. Smrad, chladno, posteľe hrozne a žiadne súkromie. Tvrdia, že neprijímajú opité ženy ani mužov, ale v zime sa nad nimi zľutujú, aby nepomrzli, ak teda nie sú úplne na mol. Poďakovala sa, lebo pochopila, že to nemá zmysel.

Prešla k výťahom, zviezla sa nadol a zostala sedieť na centrálnom príjme. Bolo tam teplo. Ani nevyšla von, veď vie, ako je to po Vianociach. Žiadne obdobie v roku nie je také beznádejné. Chvíľu premýšľala, koľko dní ešte musí uplynúť, aby si mohla zájsť po dôchodok na poštu. Kým bola v tom peknom penzióne, posielali jej ho tam. Mariena doplácala za všetko, na čo dôchodok nestačil. Lenže za pár mesiacov po jej smrti vznikol dlh a Ľudmila ho nemala z čoho zaplatiť. „Veď máte nejakú rodinu, nie? Tak neve-

šajte hlavu.“ Ved’ ani nevešala. To je len večne taká nachýlená kvôli krčnej chrbtici.

Centrálny príjem je ako nebeská brána. Alebo pekelná, podľa toho, kto a akým smerom vchádza. Sedela a čakala, ďalej už nemala kam ísť. Ani keby bolo leto, nechcelo by sa jej štrádovať po meste. Baba za okienkom z nej bola nervózna a snažila sa ju vyhnať. Preto si Ľudmila odsadla na trochu vzdialenejšie stoličky. Ľudia chodili hore-dolu a Ľudmila po dvoch dňoch beznádejných snáh vrátiť sa späť do nemocnice pochopila, že tam pre ňu niet miesta. Ale nemala kam ísť, a tak sa presunula do polikliniky spojenej s nemocnicou chodbou. Je to bezpečnejšie. Sedieť celý deň na jednom mieste, a ešte takom rušnom ako centrálny príjem, by nemuselo skončiť dobre.